

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.26, november 2025

Indledningen er redigeret af Stine Guldahl Holst og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved cand.pæd. Thorstein Balle

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2026

Indledning til

“N.F.S. Grundtvigs Tale ved Friskolemødet i Kjøbenhavn”

ved Stine Kylsø Pedersen

Indhold

- 1 Friskolemødet i København
 - 1.1 Grundtvig og friskolebevægelsen
- 2 Grundtvigs tale
- 3 Anvendt litteratur

1 Friskolemødet i København

I dagene 4.-6. august 1860 havde lærer og seminariebestyrer Jeppe Tang på vegne af ligesindede indbudt til skolemøde for fri-, børne- og højskolefolk på Nørrebro Friseminarium. Tang, som havde været underviser på Grundtvigs Højskole på Marielyst i skolens første tre år (1856-59), havde netop i 1859 oprettet det første friseminarium (dvs. et privat seminarium) i Blågårdsgade, hvor mødet blev afholdt.

Til dette friskolemøde skulle forsamlingen diskutere “Friskolernes Tarv og Stilling, overfor de bestaaende Forhold hos os” (*Dannebrog* 1860a, s. 4). Friskolebetegnelsen inkluderede på daværende tidspunkt både børneskoler, højskoler og frie seminarier (Christensen m.fl. 2022, s. 60). En ‘friskole’ for børn var oprindeligt en betalingsfri grundskole, men fra midten af 1800-tallet blev det oftere og oftere anvendt som samlebegreb for de private grundtvig-koldske børneskoler (Gjerløff & Jacobsen 2014, s. 23). Til mødet blev friskolerne også omtalt som værende den direkte modsætning til almueskolerne (jf. *Dannebrog* 1860a, s. 5-6 og *Dannebrog* 1860b, s. 4).

Der blev undervejs debatteret tre spørgsmål, hvoraf det første omhandlede forholdet til det bestående skolesystem. Derudover drøftede mødedeltagerne oprettelsen af et friskoleblad og en forening. Mødet blev refereret i tidsskriftet *Dannebrog*,

offentliggjort over to numre, som udkom den 15. september og 15. oktober 1860. Referatet er sandsynligvis skrevet af udgiver P.E. Olsen, der redigerede bladet og var blevet indbudt til mødet for netop at *Dannebrog* for fremtiden skulle lægge spalter til friskolesager (se *Dannebrog* 1860a, s. 7 og s. 8 under “Bekendtgørelse”).

1.1 Grundtvig og friskolebevægelsen

Grundtvig var til stede ved friskolemødet om mandagen den 6. august. Her holdt han for første og tilsyneladende eneste gang en tale til en sådan forsamling, og han deltog i debatten, der var blevet afbrudt ved hans ankomst, idet man ønskede hans tilstedeværelse under diskussionen (jf. *Dannebrog* 1860b, s. 4).

Selvom Grundtvig primært var knyttet til højskolen, gik mange af hans skoletanker igen i de frie børneskoler, hvor særligt Christen Kold – som også var til stede på mødet – havde taget mange af Grundtvigs pædagogiske idéer til sig og førte bl.a. tankerne ud i praksis på en af landets første børnefriskoler, oprettet i 1852 i Dalby. Grundtvig selv forholdt sig ikke i nævneværdig grad til de friskoler for børn, som han siden er kommet til at lægge navn til (Christensen 2021, s. 21).

For den samlede friskolebevægelse har Grundtvig hovedsageligt figureret som inspirationskilde af intellektuel eller åndelig art (se fx Hjermitsev 2020, s. 66; Gjerløff & Jacobsen 2014, s. 127).

2 Grundtvigs tale

Grundtvig indleder sin tale ved at fortælle tilhørerne om udviklingen af sine skoletanker. Dette gør han for opmuntringens skyld, da hans egne erfaringer har vist ham, at det kan være en kamp at føre tanker om en levende og åndrig undervisning ud i livet. Han husker tilbage på “den dødeste Tid” (s. [1]), da han følte sig som Ludvig Holbergs Jeppe, der vågnede op i baronens seng og tvivlede på, om han befandt sig i virkeligheden (Holberg 1723). Grundtvig havde på daværende tidspunkt i flere år været beskæftiget med at oversætte de store krøniker af Saxo og Snorre og det angelsaksiske Bjovulfskvad, og det møjsommelige arbejde havde isoleret ham, men lysten til at tage aktivt del i sin samtid var begyndt at blomstre i ham igen (jf. Tullberg 2014, [afsnit 2 Baggrund](#)).

Til at beskrive denne personlige vending inddrager han sit profetiske langdigt Nyaars-Morgen, som han udgav i 1824, for på poetisk vis at male et billede af sin åndelige udvikling. Først citerer han 10. sangs strofe 305, som beskriver, hvordan den åndløse lærdom snart skal vige for lyset (Grundtvig 1824, s. 153). Han påpeger, at denne forudsigelse både gjaldt for skolen og kirken. For at skildre “den gamle Skoles Ulykke” refererer han lettere omskrevet de sidste tre verslinjer af strofe 162 i 6. sang (s. 81), hvor han angriber samtidens lærdes manglende sans for hans arbejde og dets mål. Den “ny Skoles Trøst” finder han i slutningen af 7. sangs strofe 194, som omhandler det talte sprog, der må løsrives fra det skrevne (s. 97).

Herefter nævner han kort sin teologiske vending i 1825, som senere er blevet kendt som hans ‘mageløse opdagelse’. Metaforisk beskriver han, hvordan opdagelsen af mundtlighedens betydning til fordel for det skrevne ord i både kirken og skolen førte frem til hans skelnen mellem “*Skolen for Livet*” og “*Skolen for Døden*” (s. 2).

Han fortsætter talen med at kritisere, at man på uddannelsesinstitutioner modarbejder det virkelige liv ved fejlagtigt at uddanne og danne i “det døde”. Med reference til sit publikum slår Grundtvig fast, at der dog findes mennesker, som vil “vække og nære alle de menneskelige Livs-Kræfter” (s. 2). Han afslutter med at klargøre de positive vindinger ved en “Skole for Livet”, og at man – med henvisning til Bjergprædikenen, hvor Jesus advarer mod falske profeter (Matt 7,20) – kan kende en god skole på samme måde som et træ, der bærer god frugt.

3 Anvendt litteratur

- Christensen, Cecil (2021) *Friskoler i ny belysning*. u.st.
- Christensen, Cecil, Birte Fahnøe Lund, Carsten Oxenvad & Lis Toelberg (2022) “Grundtvig og friskolen” i *Uddannelseshistorie 2022*, 56. årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie, s. 51-82. u.st.
- *Dannebrog* (1860a), nr 9, 15. september. Slagelse.
- *Dannebrog* (1860b), nr. 10, 15. oktober. Slagelse.
- Gjerløff, Anne Katrine & Anette Faye Jacobsen (2014) “Da skolen blev sat i system” i *Dansk skolehistorie. Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år*, bind 1-5, bind 3 (2014). Aarhus.
- Grundtvig, N.F.S. (1824) *Nyaars-Morgen. Et Rim*. København; her efter udgaven i Grundtvigs Værker, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).
- Hjermitslev, Hans Henrik (2020) “Grundtvigske seminarier 1840-1920” i *Uddannelseshistorie 2020*, 54. årbog fra Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie, s. 63-96. u.st.
- Mikkelsen, Hans (1723) “Jeppe paa Bierget Eller Den forvandlede Bonde” i *Comoedier sammenskrevne for den nye oprettede Danske Skue-Plads*. København.
- Tullberg, Steen (2014) “Indledning til Nyaars-Morgen. Et Rim” i Grundtvigs Værker, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).